

KRAJOLICI NA KOJIMA SU PRIKAZANA RIMSKA ZDANJA NA DJELIMA SEBASTIANA DEL PIOMBA NASLIKANIMA U RIMU TE NA SLICI SVETI LUKA IZ MUZEJA MIMARA I PONEŠTO O PRIKAZIMA OBUĆE NA SPOMENUTIM SLIKAMA

SLAVEN PEROVIĆ □ Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara - Muzej „Mimara”, Zagreb

Kada se doselio u Rim Agostino Andrea Chigi (1466.-1520.), jedan od najbogatijih ljudi svoga vremena, ban- kar i pokrovitelj umjetnosti, sa sobom je doveo i najna- darenijeg mletačkog slikara toga trenutka – Sebastiana Lucianija, kojega će povijest umjetnosti zapamtiti po imenu Sebastiano del Piombo.¹ Sebastiano je savršeno vladao novom tehnikom slikanja uljenim bojama, kolori- tom je nadvisivao suvremenike, a bio je i odličan crtač. Michelangelo (1475.-1564.) je u njemu pronašao save- znika i njihova je suradnja počela kasne 1512. ili rane 1513. godine.² Pojedina su Sebastianova djela nastala tako da je Michelangelo izrađivao crteže, a Sebastiano ih je uklapao u svoje slike. Ta je sretna suradnja izrodila nekoliko velikih slika: *Pietà* (Viterbo, Museo Civico), *Bičevanje Krista* (Kapela Borgherini, Rim), *Uskrsnuće Lazarovo* (National Gallery, London).

Krećući se prema jugu k Rimu, Sebastiano je upoznao krajobrazne drugačije od onih Mletačke Republike. Do- laskom u Vječni Grad susreo se s arhitekturom sasma različitom od Mletačke. Veličanstvenost ne samo antič- kih nego i srednjovjekovnih zdanja morala je biti jakim poticajem i prirodno je da ih je počeo prikazivati.

Prije dolaska u Rim, nadahnuti krajoličar Sebastiano del Piombo prikazivao je na slikama udaljena naselja iznad kojih se uzdižu slikovita brda, a primjer je za to krajolik koji vidimo na slici *Adonisova smrt* iz Museo civico „Amedeo Lia”.³ Ponekad je prikazivao utvrđene nedaleke gradove, kao na slici *Sveti Ivan Zlatousti sa svetcima* iz crkve svetoga Ivana Zlatoustog u Mletci- ma⁴, ili prostrane doline s dalekim utvrđenim gradićem i brdom iznad njega, kao na slici *Sacra conversazione* iz Louvrea.⁵ *Salomè (ili Judita)*⁶ drži na pladnju glavu na krajoliku iznad koje vidimo osamljenu kuću krova na dvije vode.⁷

Ne može se sa sigurnošću tvrditi radi li se na navedenim primjerima o stvarnim krajobrazima ili ih je umjetnik izmi- slio, ali u svakom slučaju očiti su tradicionalno mletački, naravno i Giorgioneovi (1477. ili 1478.-1510.) utjecaji. Godine 1512. nastalo je *Poklonstvo pastira* iz Fitzwilliam muzeja, u drugome planu kojega je naslikan utvrđeni grad koji djeluje stvarno. Na prikazu *Polifema* u Villi Far- nesini krajolik je očito nadahnut sjećanjem na Lagunu.⁸ Na *Adonisovoj smrti*⁹ iz Uffizzija prikaz je Duždeve pa-

1

2

lače, a vidi se i toranj crkve svetoga Marka bez vrška, koji je, kako je dokumentirano, dovršen 1514. godine, a što upućuje na to da je slika nastala prije toga.¹⁰ Na slici iz 1512. godine *Portret kardinala Ferryja Carondeleta i dvaju tajnika*, jednom od *najmletačkijih* Sebastianovih portreta nastalih u Rimu¹¹, prikazano je nekoliko urednih i dobro održanih građevina strmijih krovova. Na *lateraleu* na slici *Dorothea* ili *Portret mlade Rimljanke* iz 1512. ili 1513. godine¹² prikazao je seoski posjed s trošnim građevinama iznad kojega se vidi brdo istaknuto zatam- njenim crvenilom neba nakon zalaska sunca.

IM 54, 2023.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

1 Michael Hirst: *Sebastiano del Piombo*, Oxford University Press, Oxford, 1981., str. 4. i 5.

2 Isto, str. 41.

3 Vidjeti bilješku 30.

4 Mletci; ulje na platnu; 200 x 165 cm. - Isto., str. 106. i 107.

5 Ulje na drvu preneseno na platno; 95 x 136 cm; inv. br. 70. - Isto, str. 118. i 119.

6 London, National Gallery; ulje na dasci; 55 x 44,5 cm. - Isto, str. 120. i 121.

7 Cambridge; oil on panel transferred to canvas; 124.2 x 161.3 cm; inv. no. 138. - Ibid, p. 128 and p. 129.

8 Rim, Villa della Farnesina, Galateina loggia. - Isto, str. 130.-133.

9 Firenca; ulje na platnu; 189 x 285,5 cm; inv. 1980. no. 916.

10 Roberto Contini u: isto, str. 134. i 135.

11 Mauro Lucco u: isto, str. 136.

12 *Sebastiano del Piombo* 1485. - 1547., 2008., str. 144. i 145.

13 Moglo bi se i ovdje raditi o Giorgioneovu utjecaju jer je Sebastiano mogao vidjeti njegove male mletačke noćturne. Za Isabellu d'Este naslikao je danas izgublenu „noćnu“ sliku 1510. godine. Njegov je „noćni“ Orfej preživio kao kopija koju je naslikao David Teniers, a čuva se u privatnoj zbirci. - Matthias Wivel: *Michelangelo & Sebastiano*, National Gallery London 15 March – 25 June 2017, London, 2017., str. 123. i bilješka 13., str.245.

14 Vidjeti bilješku 26.

Andrea Alessi navodi sljedeće Sebastianove slike kao primjere u kojima se u pozadini pojavljuju krajolici temeljeni na stvarnima: *Pietà* iz Viterba, *Salomè* iz National Gallery, *Portret kardinala Ferryja Carondoleta* iz Madrida, *Dorotea* iz Berlina, *Portret mladog muškarca* iz Budimpešte, *Uskrsnuće Lazarovo* iz Londona i *Smrt Adonisa* iz Uffizzija. Mislim da tu ne bi spadao *Portret kardinala Ferryja Carondoleta*, i tu bih se složio s Michaelom Hirstom koji misli da je uzor ovoj slici mogla biti flamanska slika iz prethodnoga stoljeća. (Vidi bilješku 42.) Također, u bilješci 23 na 51. stranici Alessi navodi primjere iz Prada, Budimpešte, Ermitaža i Gallerie Borghese kao i *Mučeništvo svete Agate* iz Pittija kao krajolike koji su mogli nastati po stvarnima. - Andrea Alessi u *Sebastiano del Piombo* 1485 – 1547, Rome, Palazzo di Venezia, February 8 – May 18, 2008, Berlin Gemäldegalerie, June 28 – September 28, 2008, Mota editore, Milano, 2008., str. 46., 47. i 51.

15 <https://www.bildindex.de/document/objo8026882?medium=bhpd16643>

16 Sagrađen je između etrušćanskih gradova Vulci i Tarquinia u talijanskoj regiji Lazio u pokrajini Viterbo oko 90. godine prije Krista, na temeljima etrušćanskog mosta.

17 Matthias Wivel: *Michelangelo & Sebastiano*, National Gallery London 15 March – 25 June 2017, London, 2017., bilješka 14., str. 245.

18 Andrea Alessi: *Dante, Sebastiano e Michelangelo. L'Inferno nella Pietà di Viterbo*, Mondadori Electa, 2007., str. 17. i 18.

19 Ulje na platnu; 226 x 114 (izvorna je veličina 223,5 x 88 cm); inv. br. 346. - *Sebastiano del Piombo* 1485 – 1547, Rome, Palazzo di Venezia, February 8 – May 18, 2008, Berlin Gemäldegalerie, June 28 – September 28, 2008, Mota editore, Milano, 2008., str. 168.

5

3

Luciani je naslikao jedan taman, veličanstven noćni krajolik¹³ koji se nalazi u pozadini viterbske slike *Pietà*¹⁴ (sl. 1). S Gospine lijeve strane prikazan je most visoka luka, koji povezuje dvije strane razrušenoga grada¹⁵. Tome bi mostu uzorom mogao biti Ponte dell'Abbadia (sl.2).¹⁶ Predmnijevam kako nije slučajno da se Ponte dell'Abbadia nalazi u blizini Viterba. Costanza Barbieri misli kako bi izravan prototip za građevine na ovoj slici mogla biti *Casale della Caffarella*, koja se nalazi južno od Rima.¹⁷ Andrea Alessi u noćnom prikazu grada desno od Bogorodice uvjerljivo prepoznaje obrise Viterba, a u ogradi sazdanog od nepravilno pobodenih dasaka, uz Gospin bok – drvenu ogradu oko sumpornih izvora koji se i dan-danas nalaze u blizini grada.¹⁸

Na još tri slike pojavljuje se most za koji je, moguće, Sebastiana nadahnuo *Ponte dell'Abbadia*. Prvi je noćni

4

6

krajobraz na slici iz Prada *Silazak u Limb* (sl.3.) iz 1516. godine.¹⁹ Na dramatičnom detalju pri vrhu platna, iznad Kristove glave, prikazan je luk mosta osvijetljen noćnim požarom s ljudskim likovima koji bježe iz zapaljene kuće. Drugi je *Lamentacija* iz Ermitaža iz 1516. godine (sl.4.), središnji dio triptiha kojemu je *Silazak u limb* izvorno bio lijevim krilom. Luk je mosta tu naslikan u daljini, unutar

7

8

grada na brdu, na samome obzoru. Kroz luk se vidi crvenkasto nebo na zapadu. Desno od mosta vidi se kupola i ispod nje dva lučna prozora na tamburu.

Treća Sebastianova slika na kojoj je naslikan most potpisana je i datirana 1520. godinom. Radi se o *Mučeništvu svete Agate*²⁰ iz Palazzo Pitti (sl.5.). Na njoj most nadsvoduje rijeku koja teče kroz grad sazdan od čvrstih kamenih građevina.

Noćni krajolik i na slici iz Prada *Krist nosi križ*²¹ (sl.6.), nastaloj 1513.-1514. godine. Uz Isusovo lijevo rame prikazana je povorka oklopnika na konjima koja s pješacima u oklopima ulazi u slavoluk (s jednim prolazom između dvaju pilastara), po svojoj prilici Titov ili Konstantinov slavoluk, ali mogao bi biti i Trajanov iz Beneventa.²²

Kupola kakva je na *Lamentaciji* iz Ermitaža, ali s lanternom na vrhu, prikazana je i na slici *Sveta obitelj s dva anđela u krajoliku*²³ (sl.7.) iz katedrale u Burgosu. Ispod kupole, na samoj obali rijeke, prikazana je građevina na kojoj su prikazana četiri visoka luka, a desno, na nižem nastavku, pet lukova. Rimskih su proporcija, kao i oni prikazani na četiri zgrade na krajoliku naslikanome na *Susretu Marije i Elizabete*²⁴ iz Louvrea iz 1518.-1519. godine. U daljini, desno od njih, prikazan je grad obasjan svjetlošću zalazećeg sunca, moguće Rim. Slični lukovi prikazani su i na Piranesijevu bakropisu *Veduta del Circo massimo, e del Palazzo de Cesari nel Palatino*.²⁵ Takve je lukove i u naše vrijeme moguće vidjeti na mnogim mjestima u Rimu i njegovoj okolici.²⁶

Najsloženiji je Lucanijev *capriccio s Uskrsnuća Lazaro-va*²⁷ (sl.8.) iz National Gallery u Londonu. Most kojega tri luka vidimo mogao bi biti *Ponte Sisto*. Na crtežu olovkom Samuela Prouta (1783.-1852.) *Rome, Ponte Sisto*²⁸, kao i na grafikama nastalima po njemu, kroz krajnji lijevi luk, koji je i najniži i hvata se obale, vidi se u sljedećem planu još jedan luk. Na sličan je način i Sebastiano naslikao te lukove. Lijevo su od mosta velika, lukom nadsvodena vrata, poput onih koja se nalaze uz *Porta Portese*. Uzorom su mogla biti i neka druga velika vrata, poput *Porte San Lorenzo* (stara *Porta Tiburtina*), a možda i Domicijanov slavoluk. U Narniju, sjeverno od Rima,

20 ulje na platnu; 132,5 x 178 cm; inv. no. 1912.179.

21 Ulje na platnu; 121 x 100 cm.

22 Andrea Alessi smatra da se ovdje radi o Konstantinovu slavoluku i ruševinama na Palatinu. Nisam bio u stanju uočiti više od srednjega luka. -Andrea Alessi u *Sebastiano del Piombo* 1485-1547, Rome, Palazzo di Venezia, February 8 - May 18, 2008, Berlin Gemäldegalerie, June 28 - September 28, 2008, Mota editore, Milano, 2008., str. 46., 47. i 51.

23 1516 - 1519; ulje na dasci; 249 x 167 cm.

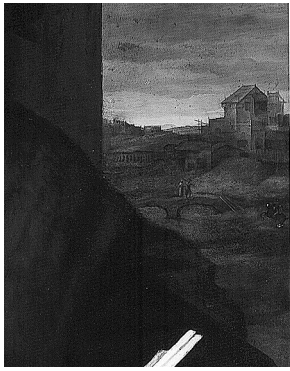
24 Ulje na platnu (preneseno s daske); 168 x 132 cm; inv. no. 357.

25 Giovanni Battista Piranesi (1720.-1778.); British Museum; oko 1741.-1748.; Iz: *Varie Vedute di Roma Antica, e Moderna* (1748.); prikaz: 124 x 193 mm, list: 224 x 311 mm; muz. br. 1923,0209.1.80.

26 Zorni su primjeri Domus Severiana ili rimski akvedukti.

27 1517-1519.; ulje na sintetskoj ploči (preneseno s drvca); 381 x 289,6 cm; inv. br. NG 1.

28 <http://www.artnet.com/artists/samuel-prout/the-ponte-s-sisto-rome-SpxMGUADNgakVXsCWdfQ-HA2>

9

10

29 Ponovno Domus Severiana može biti primjerom, a i lukovima nadsvođeni hodnici raznih rimskih zdanja (uzmimo za primjer Kolosej).

30 https://it.wikipedia.org/wiki/Mura_aureliane

31 Gallerie dell'Accademia, Mletci; ulje na platnu; 83 x 73 cm; inv. br. 915.

32 Szépművészeti Múzeum, Budimpešta; ulje na dasci; 115 x 94 cm; inv. br. 1384.

33 Nalazi se na Via Appia Antica.

34 National Galleries of Scotland; bakropis na papiru; 214 x 3809 mm; pristupni br. P 7794.

35 Étienne (Stefano) Dupérac (Dupeyrac, Étienne Du Pérac), francuski arhitekt, slikar i grafičar. Roden u Parizu ili Bordeauxu, a umro u ožujku 1604. (Bénézit donosi da je rođen u Bordeauxu, a umro u Parizu. Saur ne piše gdje je umro.) - Emmanuel Bénézit: *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, Tome IV, Librairie Gründ, Paris, 1999., str. 874.; K. G. SAUR: *Allgemeines Künstler-Lexikon*, Band XXXI, 2004., München - Leipzig, 2002., str. 42.; Henri Zerner: *Observations on Dupérac and the Disegni de le Ruine di Roma e Come Anticamente Erono*, The Art Bulletin,

13

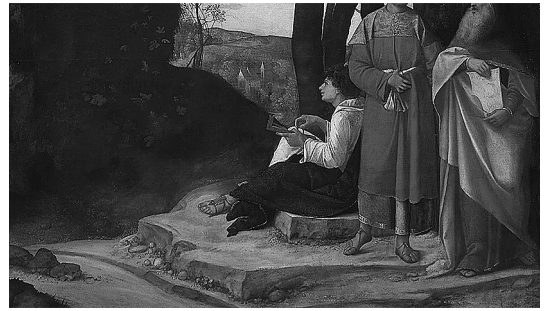

14

nalazi se jedan takav luk ispod kojega prolazi cesta, a radi se o ostatku rimskoga mosta. I taj je luk mogao nadahnuti Lucianija. Stupovi s arhitravom na uzvisini iznad luka lijevo podsjećaju na ostatke Nervina foruma prikazana na spomenutoj Gamucciijevoj grafici. Odmah su uz njih polusrušeni lukovi u nizu, jedan iza drugoga, prizor kakav je Sebastiano mogao često susresti u Rimu.²⁹ U drugome planu, na uzvisini iza velikih vrata, prikazane su tri zgrade jedna iznad druge, oblika okomito postavljenih glatkih kvadara. Mislim da se ovdje radi o *Mura Aureliane*³⁰, to jest o istaknutim dijelovima zidina (kulama) koji su ovdje prikazani kao samostalni, geometrijski objekti čistih, ravnih ploha. Naravno, ne možemo se ne sjetiti Giorgioneove *Oluje*³¹ iz 1506.-1508. godine i kula iza mosta pri sredini slike.

I za kraj, spomenuo bih *laterale* na slici iz Budimpešte *Portret muškarca* (sl.9.) iz 1512.-1515. godine.³² Iza mosta niskih lukova na kojemu stoje dva lika prikazan je akvedukt, a iza njega u daljini kružna građevina s kruništem, naslikana pokraj ruševine; a radi se, sva je prilika, o *Castrum Caetani* s mauzolejem Caecilie Metelle.³³

U kasnijim Sebastianovim djelima, posebno portretima, krajolici se ne pojavljuju. Boraveći u Rimu, postupno je napustio slikanje krajolika u pozadini likova. Prikazi prirode i arhitekture svojom ljepotom i istančanošću ukazuju na izuzetnu Sebastianovu sposobnost da uz duboko psihologizirani portret ili dramatičan događaj naslika i krajolik koji u sebi nosi jednako burnu dramu ili naglašava psihološko stanje modela. Slika *Sveti Luka* (sl.10.) iz Muzeja Mimara nastala je upravo u ozračju susreta Mletaka i Rima. Mislio sam dugo kako joj je autor upravo Sebastiano, ali se možda radi o mlađemu slikaru rimskoga manirizma koji se očito susreo s mletačkim utjecajima ako nije i sam podrijetlom iz Mletaka.

15

16

17

18

Upravo je zbog takvih sličnih utjecaja, predmnijevam, nastao i *capriccio* s Mimarime slike *Sveti Luka* (sl.11.). U prvome planu prikazana su dva mala lika okrenuta prema portalu napravljenom od kamenih greda koji vodi u kružno oronulo zdanje. Pokraj njih je prikazan psić koji im prilazi u skoku, prednjih šapa u zraku. Portal bi mogao biti ulazom u Augustov mauzolej, za koji ne možemo sa sigurnošću utvrditi kako je u to doba izgledao, ali nam o približnom izgledu može reći bakropis Étiennea Dupéraca³⁴ (1520.-1604.)³⁵ nastao šezdesetak

19

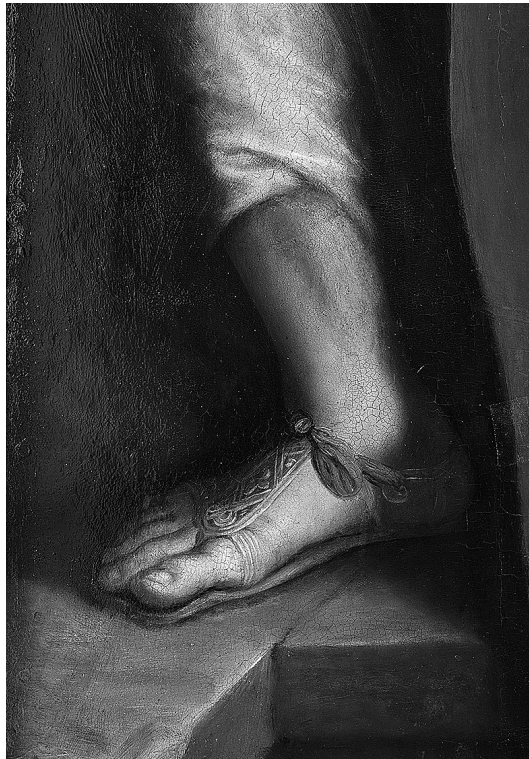
godina kasnije, 1575. godine. Kako se iznad njega nalazi kružno zdanje na dva kata, od kojih donji poput plašta obuhvaća središnji, viši dio, mislim da bi se ovdje moglo raditi o pojednostavljenju prikazu upravo toga mauzoleja. Tu pak kružnu građevinu nadvisuje toranj u koji se ulazi kroz prolaz nadsvođen lučnim svodom, iznad kojega je krovčić na dvije vode. Od tornja su preostala samo dva kata s lučnim otvorima. Vrh mu očito nedostaje, a završetak pri vrhu prikazan je u oronulome stanju. Pri prepoznavanju ove građevine pomoglo mi je ulje na platnu Thomasa Colea (1801.-1848.) *Aqueduct near Rome*³⁶ (sl.12.) iz 1832. godine. Na kraju je akvedukta na Coleovoj slici prikazan isti toranj, ali, naravno, tri stoljeća stariji. To je Tor fiscale, srednjovjekovni toranj sagrađen u XIII. stoljeću.³⁷ Nalazi se između 3. i 4. milje vie Latine. Malo drugačijeg izgleda postoji i dan-danas. Lijevo od njega dvije su građevine, prikazane jedna iza druge. Od prednje je građevine naslikan samo portik nižega zabata, a radi se o trijemu Panteona ili možda o prikazu *Templum Concordiae*.³⁸ Iza i iznad trijema naslikana je još jedna visoka građevina, i to, nesumnjivo, Torre delle Milizie, najvažniji srednjovjekovni rimski toranj.³⁹ I Torre delle Milizie opstao je u svojoj veličanstvenosti do našega vremena, malo drugačijeg izgleda nego što je bio u Sebastianovom vrijeme. Na donjem se katu danas ne vide arhitektonski ukrasi, ravnih je ploha i samo se na jednom dijelu, lijevo od ulaza, vidi ostatak istaknuta kamena plašta s kruništem na razini prvoga kata. Vidljive su strane tornja obložene plaštem, a iznad njega su prikazana dva lučna prozora ili niše. Iznad toga dijela uzdiže se uža i najviši dio, ploha ukrašenih lezenama, vidljivima i na Mimarinoj slici. Na današnjem tornju nedostaju lučni prozori, koji su tijekom jedne od obnova očito bili zazidani. Na Gamuccijevu prikazu *Foro Romano*, kao i na prikazu *Foro di Nerva*⁴⁰, lukovi su još vidljivi, a vidi se i treća, najviša razina tornja, koje danas nema i iz koje se na krov izlazilo kroz lučni otvor (sl.13. i 14.).

Prikazi rimske obuće na Sebastianovim slikama

Sebastiano del Piombo naslikao je nekoliko izuzetnih prikaza obuće. Nitko od njegovih suvremenika nije obući pridavao toliko pozornosti, pa ju nitko drugi i nije prika-

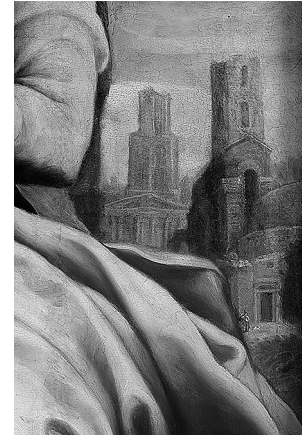
20

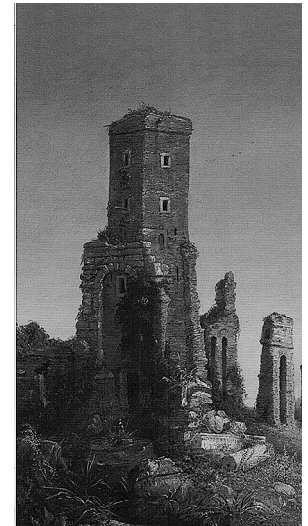
21

zivio tako detaljno. Obuća njegova vremena razlikovala se od one kakvu je slikao, pa mislim da je nadahnuće nalazio u rimskoj obući, ne držeći se čvrsto određena tipa i kombinirajući različite vrste.⁴¹ Vrlo mletačku ljubav prema prikazivanju elegantne obuće mogao je poprimiti i od Giorgionea, koji je naslikao izuzetne primjerke sandala na slici *Tri mislioca*⁴² (sl.15.), nastaloj 1508.-1509. godine. Na toj su slici lijevi filozof koji sjedi, kao i srednji koji stoji, a na glavi nosi turban, obučeni u sandale kakve se nisu nosile početkom XVI. stoljeća.

I njega su najvjerojatnije nadahnule *soleae*, rimske sandale kakve je mogao vidjeti na rimskim kipovima.⁴³ Sebastiano je slikao rimsku obuću i prije dolaska u Rim, što je vidljivo na *Salamonovu sudu* (sl.16.). Lijevoj je majci na lijevom stopalu tek naznačio nježne trake sandale. Na desnom stopalu vidi se pigment koji je možda mogao postati dio obuće koja prekriva rist. Na ulju na

11

12

Vol. 47, No. 4 (Dec., 1965), CAA, New York, 1965., pp. 507-512.

36 Mildred Lane Kemper Art Museum, Washington University in St Louis; 114,3 x 173 cm.

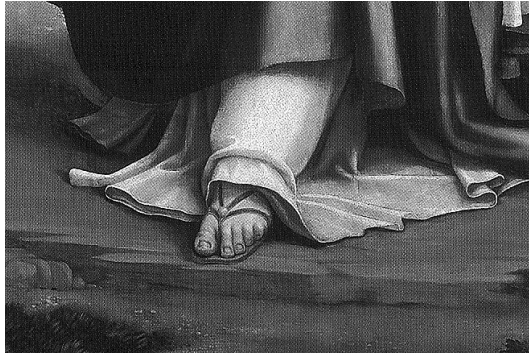
37 <http://www.medioevo.roma.it/html/architettura/torri-ext/tex-fiscale.htm>

38 Na Gamuccijevu prikazu Rimskega foruma prikazani su *Templum Pacis* i *Templum Concordiae*, od kojih je posljednji prikazan ispred Torre della Milizie, ali njihovi su zabati prikazani višima od Panteonova. Na Sebastianovoj slici zabat je širok i niži. - Bernardo Gamucci, *Libri Quattro Dell'Antichita Della Citta Di Roma*, Venezia, 1565., str. 20.

39 Enzo Valentini, *La Torre delle Milizie*, *Cronache medievali*, No. 7, 2002., str. 8.

40 Bernardo Gamucci, *Libri Quattro Dell'Antichita Della Citta Di Roma*, Venezia, 1565., str. 20. i 52.

41 <https://www.thoughtco.com/ancient-roman-sandals-and-other-footwear-117819>

22

23

dasci *Adonisova smrt*⁴⁴ iz 1508. godine naslikao je čizmice sare kojih dosežu do pola potkoljenice i koje imaju otvorene prste (sl.17.). Koža koja prekriva rist sužava se i hvata potplata između palca i ostalih nožnih prstiju, pa djeluju poput sandala s resom, a radi se po svojoj prilici o inačici *calceus patricius*, patricijskih čizmica.

Na slici *Sveti Ivan Zlatousti i sveti Magdalena* obućena je u kožnu obuću koja skoro sasvim prekriva stopalo, ali se ipak nazire put na prelasku palca na metatarzalnu kost (sl.18.). U Gallerie dell'Accademia čuvaju se Lucianova vrata orgulja nastala oko 1510.-1511. godine. Sveti Bartolomej obućen je u sandale uskoga remenja s metalnim kopčama zlatna sjaja (sl.19.). Sveti je Sebald obućen u *calceus*, kombinaciju cipele i čizme, izvrnutih sara koje nisu cjelovite nego se na dva mjesta na potkoljenici sprijeda vežu (sl.20.).

Sandale koje nosi sveti Luka s Mimarine slike među raskošnijima su, a na njima plava vezica, naslikana kako teško pada, kao da je možda od svile, povezuje kožnate vrpce ukrašene prikazom križa na ornamentu posred rista (sl.21.). Vezice koje tako mlohavo padaju mogu se često vidjeti na obući rimskih kipova. Na slici *Sveta obitelj s dva anđela u krajolik* (sl.22.) iz katedrale u Burgosu, iz 1516.-1519. godine, Bogorodici je nazuo sandale nježnih traka ukrašene ružičastom perlom boja koje se podudara s bojom pojedinih nabora haljine.

Krist je nazuo nježne sandale tankih potplata koje sprijeda izgledaju poput japanki (sl.23.) na *Uskrsnuću Lazaru* iz National Gallery u Londonu. Iz ipsilona, gdje trake ulaze između palca i ostalih prstiju, izlazi mali ukras u obliku cvjetića. Od peta se penju trake koje obuhvaćaju skočni zglobov, a iz sredine izlazi ukrasni kožnati jezičac. Plješiv starac iza njegovog lijeva ramena na nogama nosi zlačane sandale široka remena koji obuhvaća rist, a u sredini ima ukras u obliku romba tamnijeg zlatna

24

preljeva. Marija koja kleči desno od Isusa ima jednostavne sandale od traka boje topla crvena okera koje se križaju na ristu i obuhvaćaju palac. Na *Susretu Marije i Elizabete*⁴⁵ iz Louvrea Zakarija nosi sandalu nježnih trakica (sl.24.) koje obuhvaćaju palac i ostale prste da bi se postrance vratile prema peti. Zaobilazeći skočni zglobov, trake tvore vodoravni X koji na sredini ima mašnu, a takav smo način vezivanja već vidjeli na Kristovim sandalama s *Uskrsnuća Lazara*. Na fresci *Bičevanje Krista* (sl.25.), nastaloj 1516.-1524. godine u kapeli Borgherini⁴⁶, kod prvoga lika iza Krista desno na lijevoj se nozi može vidjeti čizma slična onoj mrtvoga Adonisa. Resa seže usko uz nogu do ispod koljena gdje je izvrnuta, ruba poput širokih latica. Oko rista, pete i članka obuhvaćena je tankim trakama. Na još jednom *Bičevanju Krista*⁴⁷, onome iz Viterba, iz 1525. godine, desni lik obućen je slično mrtvome Adonisu, s tim da sara seže do tek malo iznad članka (sl.26.). Spomenut ću i sandale na *Vizitaciji*⁴⁸, kopiji po Sebastianu, koje podsjećaju na one Bogorodice iz Burgosa, s tim da je umjesto unutarnjih traka s perlom prikazana jedna središnja koja se od potplata penje k članku (sl.27.).

Usredotočeno poklanjanje pozornosti prikazivanju obuće običaj je koji je Luciani mogao usvojiti u Giorgioneovoj radionici. Taj je običaj nastavio njegovati, a najviše prikaza pojavljuje se između 1506. i 1516. godine. U

42 Kunsthistorisches Museum, Beč; 123 x 144 cm; ulje na platnu; inv. br. GG III.

Kako je Marcantonio Mischiel napisao da je sliku započeo Giorgione, a dovršio Sebastiano, moguće je da je upravo Sebastiano naslikao sandale. -Terisio Pignatti: *Giorgione, opera completa*, Alfieri, Milano, 1978., str. 108. i 109.

43 https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&channel=crow&biw=1920&bih=966&tbm=isch&sa=1&ci=9DnkXNa-TLoq9UuurspAB&q=roman+sculpture+sandals&coq=roman+sculpture+sandals&gs_l=img.3...134090.139753...141200...0.0.0.219.2719.oji0j5.....1....1.gws-wiz-img.....ojoi7i-30joi67joi7i5i30joi8i7i30.x2BmfKLV4#imgrc=R-KBoUSMh5Yv3WM

44 La Spezia; ulje na dasci, 40 x 48,5 cm; inv. br. 165. -*Sebastiano del Piombo* 1485 - 1547, Rome, Palazzo di Venezia, February 8 - May 18, 2008, Berlin Gemäldegalerie, June 28 - September 28, 2008, Mota editore, Milano, 2008., str. 92. i 93.

45 Ulje na platnu (preneseno s drva); 168 x 132 cm; inv. br. 357.

46 Rim, San Pietro in Montorio.

47 Museo Civico; 246 x 189,5 cm.

48 Alnwick Castle; ulje na platnu; 102,2 x 124,5 cm.

25

26

tome je ozračju, predmnijevam, nastala i Mimarina slika. Sandale koje nosi Sebastianov sveti Bartolomej i one Gospe iz Burgosa, spadaju među raskošnije Sebastianove prikaze obuće. Sandale Mimarina Svetoga Luke nastavljaju majstorovu profinjenu tradiciju.

Sretan je spoj mletačkih i rimskih utjecaja nadahnuo je Sebastiana Lucianija na slikanje Rima i rimske okolice. Prikazi nam govore i o tome kuda je sve umjetnik kročio Rimom i njegovom okolicom i na koja je putovanja polazio. Stigao je iz jedne jake likovne sredine, u novu, koja je u tome trenutku bila na svome vrhuncu. U Rimu je još neko vrijeme nastavio mletački običaj slikanja *lateralea* na kojima je vrlo je često prikazivao stvarne gradove i građevine. Na pojedina stvarna mjesta pokušao sam ukazati ovim radom.

27

28

Rimski utjecaji vide se i na obući likova sa spomenutih slika. Prikazivanje raskošne obuće koju nose Sebastianovi likovi moglo je biti nadahnućem i slikaru Svetoga Luke iz Mimarine zbirke.

Lektorirala Alisa Kichl

Primljeno: 9. studeni 2023.

LANDSCAPES IN WHICH ROMAN BUILDINGS ARE SHOWN IN THE WORKS OF SEBASTIANO DEL PIOMBO PAINTED IN ROME AND ON THE PAINTING OF ST LUKE FROM THE MIMARA MUSEUM, AND SOMETHING ABOUT THE DEPICTIONS OF FOOTWEAR IN THESE PAINTINGS.

The paper gives examples of Roman buildings, both ancient and medieval, depicted in the paintings of Sebastiano del Piombo, who when in Rome went on with the Venetian habit of depicting landscapes with buildings, *lateralea*, on either one side of the scene he was painting or on both. Some of the buildings depicted can be easily compared to certain buildings, although on others it is only possible to guess at the model. By identifying the buildings, we can to an extent understand Sebastiano's movements around Rome and surroundings. Since the painting of St Luke in the Mimara Museum was created under the undoubted influence of Sebastiano, the buildings depicted on it have been discussed. Sebastiano devoted particular attention to representations of the footwear of the persons painted, which was different from what was actually worn in his time. He was mostly inspired by the depictions of shoes and sandals from Roman statues. Sebastiano's depictions of footwear are precise and have a subtle beauty. The sandals on the feet of the Mimara St Luke are a continuation of the heritage.